

İTALYA'NIN LİBYA POLİTİKASI

OĞUZ GÜNGÖRMEZ

SETA | PERSPEKTİF

OCAK 2020 · SAYI 257

- İtalya'nın Libya politikasında ön plana çıkan temel unsurlar neler?
- İtalya ile Fransa Libya konusunda ne tür anlaşmazlık yaşıyor?
- Türkiye ile Libya arasındaki anlaşmaya İtalya'nın tepkisi nasıl oldu?
- Libya sorununda Türkiye ile İtalya'nın iş birliği yapması mümkün mü?

GİRİŞ

Tunus'ta başlayan Arap Baharı isyanlarının kısa sürede bölgeyi etki altına alması Libya'yı da etkilemiş ve 42 yıllık Kaddafi iktidarı son bulmuştur. Fakat bu dönüşüm Libya'da barışçıl ve istikrarlı bir düzenin tesis edilmesi yerine kaosu, çatışmaları ve istikrarsızlığı beraberinde getirmiştir. Mevcut durumda iki büyük yapı ve çok sayıda grup arasında bölünmüş bir siyasal yapıya sahip olan Libya'da siyasi çözüm için birçok girişim gerçekleştirilmiş olsa da bu girişimlerden herhangi bir sonuç alınamamıştır. 17 Aralık 2015'te Fas'ın Suhey-rat kentinde imzalanan Libya Siyasi Anlaşması'ndan sonra Trablus merkezli Ulusal Mutabakat Hükümeti Başkanlık Konseyi kurulmuş ve BM söz konusu organı Libya'nın tek temsilcisi olarak tanımıştır. Buna rağmen Libya'nın doğusunda yer alan ve General Hafter'in liderliğini yaptığı Libya Ulusal Ordusu (LNA) adı altındaki milis grup Tobruk'u merkez edinerek söz konusu siyasi çözümü reddederek Trablus hükümetiyle çatışmayı tercih etmiştir.

Siyasi çözümün bir türlü tesis edilemediği ve istikrarsızlık kaynağı haline gelen Libya, bu yönüyle

bölgesel ve küresel birçok aktörün müdahil olduğu bir krize dönüşmüştür. Özellikle çatışmaların ve siyasal sorunların sebep olduğu mülteci krizi, Libya sorununu kısa sürede dünya kamuoyunda öncelikli bir noktaya getirmiştir. Krizin ürettiği siyasal istikrarsızlık ve mülteci sorunu genelde AB ülkelerini olumsuz etkilerken, özelde bu durumun en büyük mağduru coğrafi yakınlığı sebebiyle İtalya olmuştur.

İTALYA'NIN LİBYA POLİTİKASININ ANA HATLARI

Genel hatları itibarıyla ele alındığında İtalya'nın Libya politikasının istikrar ve düzenin yeniden tesis edilmesi ve krizin ürettiği istikrarsızlığa son verilmesi üzerine kurulu olduğu görülmektedir. Düzenin yeniden tesis edilmesi sürecinde ise İtalya'nın özellikle enerji alanında sahip olduğu kazanımların kaybedilmemesi ise temel amacı teşkil etmektedir. İtalya bu amaç doğrultusunda Fransa ile Libya özelinde karşı karşıya gelmekten çekinmemekte hem Trablus hükümetiyle hem de General Hafter ile görüşmeler gerçekleştirmektedir. Libya'nın istikrarlı bir yapıya

OĞUZ GÜNGÖRMEZ

Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden 2014'te birincilikle mezun olmuştur. Yüksek lisansını aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Soğuk Savaş Sonrası Ortadoğu'da Güç Dengesi: Silahlanma Dinamiklerinin İttifaklar ve Büyük Güçlerle İlişkiler Etkisi" başlıklı teziyle tamamlamıştır. Doktora eğitimine Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde devam etmektedir. SETA İstanbul Avrupa Araştırmaları Direktörlüğü'nde Araştırma Asistanı olarak görev yapmaktadır. İlgilendiği araştırma konuları arasında AB, Türkiye-AB ilişkileri, Avrupa siyaseti, kamu diplomasisi gibi konular yer almaktadır.

kavuşturulması için yoğun bir diplomasi faaliyeti yürütmeye çalışmakta ve tarafları bir araya getirerek siyasi çözüm bulma arayışlarını devam ettirmektedir. İtalya'nın bir yandan yüksek diplomasi çabası ortaya koyarak Libya'daki istikrarsızlığın son bulması ve bu istikrarsızlığın sebep olduğu düzensiz göçün olumsuz sonuçlarını yok etmeyi hedeflerken, diğer yandan enerji alanında yıllardır sahip olduğu kazanımlarını garanti almaya çalışmaktadır.

Enerji

İtalya'nın Libya politikasının ana hatlarından birini ifade edildiği gibi enerji oluşturmaktadır. Libya'nın tüm gelirlerinin yüzde 90'ının ham petrol ve doğal gazdan geldiği düşünüldüğünde, enerji kaynaklarının kontrolü meselesinin Libya krizinde ne kadar önemli olduğu daha net anlaşılmaktadır. Kaddafi yönetiminin sona ermesiyle Libya'nın çok sayıda aktörün mücadelesiyle bir yer hale gelmesi, İtalya'yı Libya'daki ekonomik çıkarlarından vazgeçirmemiştir. Bu kapsamda İtalyan ENI şirketinin faaliyetleri ve enerji politikalarının devamı İtalya'nın politikasının önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Özellikle İtalyan petrol şirketi ENI'nin Libya'daki eski yönetim kurulu başkanı olan Abdürrahim Binyizze'ye Kaddafi sonrası kurulan geçici hükümette petrol bakanlığının verilmesi,¹ İtalya'nın Kaddafi sonrası Libya'nın geleceğinde ve enerji konusunda oynayacağı aktif rolün işaretini vermiştir.

Bu kapsamda İtalya'nın en büyük enerji şirketi ve İtalyan dış politikasının da önemli bir aktörü olduğu bilinen ENI ile Libya Ulusal Petrol Şirketi (NOC) arasında iş ortaklığı anlaşması imzalanmış ve Mellitah Petrol ve Gaz Şirketi (MOG) kurulmuştur.² ENI tarafından kontrol edilen Mellitah bölgesinden Greenstream ile İtalya'nın güney kıyısındaki rafinerilere aktarılan doğal gazın yıllık 8 milyar metreküp olduğu

ifade edilmektedir.³ İtalyan enerji grubu ENI'nin de parçası olduğu Libya Ulusal Petrol Şirketi'nin ve Mellitah bölgesinin Trablus hükümeti tarafından kontrol edildiği göz önünde bulundurulduğunda İtalya'nın Fransa gibi diğer Avrupalı aktörlerin aksine her ne kadar sahada yaşanacak bir değişim sonucu oyunun dışında kalmamak için zaman zaman Tobruk hükümeti temsilcileriyle de görüşe de krize yönelik neden Trablus hükümetine yakın bir pozisyon sergilediği daha net anlaşılmaktadır.

Libya'nın batısında bulunan petrol ve doğal gaz tesislerinin güvenliği de İtalya açısından stratejik bir öneme sahiptir. Bu kapsamda İtalya'nın Batı Libya'daki tesislerin güvenliği için silahlı örgütlere ödeme yaptığı medyaya yansımıştır.⁴ Tesislerin güvenliğini sağlamak için ödeme yapılan silahlı militanların arasında yasadışı göçün önemli liderlerinden Ahmad Oumar Dabbashi'nin de yer alması bu kapsamda eleştirilmiştir. İtalya'nın çıkarları için silahlı gruplardan ve illegal aktörlerden de faydalanması ekonomik çıkarlarının önemini göstermektedir. Böylelikle İtalya söz konusu politikalarıyla Libya'nın en önemli petrol ihracat rotalarından biri olarak kalmayı sürdürmüştür.

İtalya ile Libya arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişimi de İtalya'nın politikalarını şekillendirmekte ve etkilemektedir. 2014 yılına kadar 133 İtalyan şirketin Libya'da aktif olarak faaliyet gösterdiği belirtilmektedir.⁵ Bu kapsamda 2017 yılının Haziran ayında Libya ile İtalya arasında ilk ekonomik forum düzenlenmiş ve foruma enerji, inşaat, iletişim ve finans gibi sektörlerden 100'den fazla temsilci katılmıştır.⁶ Söz konusu İtalyan şirketlerin de Libya'da önemli ihaleler alarak çeşitli projeler yürüttükleri bilinmektedir. Bu kapsamda Trablus Uluslararası Havalimanı'nın tamiri, hava trafik kontrollerine yönelik teknik altyapının sağlan-

1. "Libya's NTC Announces New Cabinet", Aljazeera English, 22 Kasım 2011.

2. "Italy's Eni Says Signs Memorandum with Libyan NTC", S&P Global, 29 Ağustos 2011, <https://www.spglobal.com/platts/es/market-insights/latest-news/oil/082911-italys-eni-says-signs-memorandum-with-libyan-ntc>, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2020).

3. "Libya Petrolü Hafter ile Serrac Arasındaki Savaşları Daha da Alevlendirdi", Independent Türkçe, 1 Mayıs 2019.

4. "Italy's Doubtful Insurance Policies in Libya", Post of Asia, 7 Kasım 2019.

5. Aldo Liga, "Plating with Molecules: The Italian Approach to Libya", IFRI, (Nisan 2018), s. 31.

6. "Libya - 1st Italo-Libyan Economic Forum", https://www.esteri.it/mae/en/sala_stampa/archivionotizie/comunicati/2017/07/primo-forum-economico-italo-libico.html, (Erişim Tarihi: 8 Ocak 2020).

ması, alt yapı hizmetleri, arkeolojik alanların iyileştirilmesi gibi turizm ve kültürel alanlara yönelik birçok proje İtalyan şirketleri tarafından yürütülmektedir.⁷

2017 yılında İtalya ile Libya arasındaki ticaret hacmi ise 2,9 milyar avro olmuş ve bu miktar İtalya'yı Libya'nın en önemli ticari partneri haline getirmiştir. İtalya'nın Libya'dan gerçekleştirdiği ithalatın yüzde 97'sini ham petrol ve doğal gaz oluşturuyorken, Libya'nın İtalya'dan gerçekleştirdiği ithalatın yüzde 56'sını işlenmiş petrol oluşturmaktadır.⁸ İki ülke arasındaki ticaret hacminin 2008 yılında 20 milyar avro olması göz önünde bulundurulduğunda Libya'nın istikrarlı bir yapıda olmasının İtalya için ne derece önemli olduğu daha net anlaşılabilir.

Denge Politikası ve Aktif Diplomasi

2014 yılından itibaren şiddetlenen çatışmalar sonucu İtalya 2015'in Şubat ayında Libya büyükelçiliğini kapatma kararı vermiş ve diplomatik çalışanları tahliye etmiştir. Fakat 2017'nin Ocak ayında Trablus'taki büyükelçiliğini açan ilk Batılı ülke İtalya olmuş ve bu hamle Trablus hükümetine yönelik önemli bir destek sinyali olarak nitelendirilmiştir.⁹ Fakat İtalya her ne kadar Serrac hükümetinin yanında görünse de zaman zaman Hafter'e bağlı yöneticilerle de bir araya geldiği ve denge politikası izlemeye çalıştığı görülmektedir. Örneğin İtalya 2016 yılında Sirtedeki DEAŞ militanlarıyla savaşırken yaralanan askerlerin tedavisi için Misrata'ya seyyar bir sahra hastanesi kurulması amacıyla bir ekip göndermiş, izlediği denge politikası ekseninde Hafter'e Libya Ulusal Ordusu isimli milis grup içinde benzer bir sahra hastanesi kurmayı teklif etmiş de bu teklif Hafter tarafından reddedilmiştir. İtalyan Büyükelçi Giuseppe Perro-ne, Şubat 2017'de Tobruk'a ziyaret gerçekleştirerek Temsilciler Meclisi (HoR) başkanı Agila Saleh ile

görüşmüş ve siyasi anlaşmanın yollarını aramıştır. Benzer şekilde İtalyan yetkililerin Trablus hükümetiyle de sık sık bir araya gelerek Libya'nın istikrara kavuşturulması konusunda çeşitli görüşmeler gerçekleştirdiği bilinmektedir.

İtalya ayrıca Libya konusunda çatışmaların sona erdirilmesi için "uçuşa yasak bölge" ve "ateşkes" dahil olmak üzere birçok seçeneğin masaya getirilmesi gerektiğini dile getirse de¹⁰ sahadaki aktörlerin bu yönde adıma yönelik isteksiz oldukları bilinmektedir. Özellikle uçuşa yasak bölgenin oluşturulması fikrinin İtalyan medyasında da tartışılmaya başlandığı görülmektedir. *Corriere della Sera* gazetesindeki haberde oluşturulacak uçuşa yasak bölgenin savaşta belirleyici hale gelen insansız hava araçlarının düellosunu durduracağı ve Hafter'in Trablus'a yönelik saldırısını felce uğratabileceği ve sahada bir dengenin oluşturulabileceği ifade edilmiştir.¹¹

Gerek enerji alanındaki kazanımlarını korumak gerekse de çatışmanın tarafları arasında bir denge politikası izleyebilmek açısından İtalya, bir yandan UMH hükümetine yönelik sürekli ve kararlı desteğini sürdürürken diğer yandan Hafter güçlerinin de sürece dahil edilmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu konuda İtalyan yetkililer AB'nin de aktif bir şekilde sürece dahil olması gerektiğini her fırsatta dile getirmektedir. İtalya Başbakanı Giuseppe Conte, Türkiye ile Rusya'nın anlaşması AB'yi Libya konusunda denklem dışında bırakacaktır. Birleşmeliyiz, Libya'dan çok daha uzaktaki aktörlerin kendilerini konumlandırmasına izin vermemeliyiz¹² ifadelerini kullanarak AB'nin Libya konusunda daha aktif bir politika belirlemesi gerektiğini sık sık dile getirmektedir.

İtalya'nın diplomatik çabaları konusunda 2018 yılının 13-14 Kasım tarihlerinde Palermo'da düzenlediği Uluslararası Libya Konferansı oldukça önemlidir. İtalya'nın kendi inisiyatifiyle düzenlediği bir etkinlik

7. Liga, "Plating with Molecules: The Italian Approach to Libya", s. 34.

8. "OEC İtalya-Libya", https://oec.world/en/visualize/tree_map/hs92/export/ita/lby/show/2017, (Erişim Tarihi: 8 Ocak 2020).

9. Federica Saini Fasanotti ve Karim Mezran, "No, Italy is not Guilty of Neocolonialism in Libya", *Brookings*, 3 Nisan 2017, <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2017/04/03/no-italy-is-not-guilty-of-neocolonialism-in-libya>, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2020).

10. "Italy Warns Turkey Against Military Intervention in Libya", *Duvar English*, 29 Aralık 2019.

11. "Libya: İtalyan Basınından 'AB Ülkede Uçuşa Yasak Bölge Fikrini Değerlendiriyor' Haberi", *BBC Türkçe*, 27 Aralık 2019.

12. "Italy PM Giuseppe Conte Warns of Russian and Turkish Involvement in Libya", *Euronews*, 28 Aralık 2019.

olan konferansla Trablus yönetimi ile Tobruk merkezli Temsilciler Meclisi delegeleri bir araya getirilerek siyasi istikrarsızlığa çözüm bulunması hedeflenmiştir.¹³ Konferansın düzenlenmesindeki öncelikli amaçlardan biri de İtalya'nın Fransa ile yaşadığı siyasi rekabet ve İtalya'nın diplomasiyi ve arabulucu siyaseti ön plana çıkararak siyasi çözümü önceleyen yeni dış politikasını uygulama niyeti olduğu belirtilmelidir.¹⁴

ABD ve BM'nin konuya yönelik düşük ilgilerinin sürmesiyle İtalya'nın 2019 yılında da ara buluculuk rolünü sürdürmeye çalıştığı ve taraflar arasında diplomatik zemini oluşturmaya devam ettiği görülmektedir. Yıl içinde Hafter ve Serrac'ın temsilcileriyle doğrudan görüştüğünü dile getiren İtalya Başbakanı Giuseppe Conte, durumun Avrupa açısından terörizm ve düzensiz göçe sebep olduğunu ve müdahale edilmesi gerektiğini belirtmiştir.¹⁵ Bu kapsamda Nisan ayında Trablus yönetiminden Agileh Saleh ve Tobruk'dan ise Abdulrahman Swehli Roma'ya davet edilmiştir. Toplantı sonunda Trablus hükümeti danışma organından sorunlar konusunda "Barışçıl ve adil çözümlere ulaşmayı kabul ettik" açıklaması yapılsa da söz konusu açıklamadan sonra somut kazanımlar elde edilememiştir. İtalyan Dışişleri Bakanı Di Maio 2019 yılının son günlerinde "Libya, İtalya'yı yakından ilgilendirir. İtalya, Libya'da zemin kaybetti ama şimdi kendi doğal rolünü geri üstlenme zamanı geldi. Bu hususta İtalya, Libya'ya tüm taraflarla yoğun siyasi görüşmeleri yürütecek özel temsilcisini atayacak" ifadelerini kullanarak İtalya'nın Libya'ya yaklaşımının değiştiğini, çok daha aktif bir diplomasi politikası izleyeceğini ortaya koymuştur.

13. "The Palermo Conference on Libya: A Diplomatic Test for Italy's New Government", Brookings, 19 Kasım 2018, <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2018/11/19/the-palermo-conference-on-libya-a-diplomatic-test-for-italys-new-government>, (Erişim Tarihi: 05 Ocak 2020).

14. Türkiye'nin olmadığı toplantıda İtalya Başbakanı Conte'nin paylaştığı "İtalya Akdeniz oyuncularını bir araya getiriyor ve Libya için diyalogu yeniden başlatıyor" cümlesini yazması Türkiye tarafından tepki gösterilmiş ve Türkiye heyeti toplantıyı terk etmiştir. "Turkey Withdraws from Libya Conference in Italy", Anadolu Agency, 13 Kasım 2018.

15. "İtalya'dan Libya Hamlesi", Anadolu Ajansı, 11 Nisan 2019.

Mülteci Krizi

2011'de Kaddafi'nin devrilmesinden sonra on binlerce mülteci, insan kaçakçıları eliyle Akdeniz üzerinden İtalya'ya geçmeye başlamıştır. Bu durum ekonomik, siyasi ve toplumsal birçok sorunu beraberinde getirmiş, İtalya hükümetleri düzensiz göç konusunda kapsamlı adımlar atma ihtiyacını hissetmiştir. Bu sebeple Libya sorunu ürettiği istikrarsızlık ve düzensiz göç sebebiyle İtalya için yalnızca bölgesel bir sorun değil, siyasal, toplumsal ve ekonomik istikrarını da etkileyen ve acil çözümlerin hayata geçirilmesi gerektiği ulusal bir mesele haline gelmiştir.

İtalya ve Malta gibi mültecilerden dertli olan önde gelen AB ülkeleri Türkiye ile yapılan anlaşmaya benzer bir anlaşmanın Libya ile gerçekleştirilmesi gerektiğini dile getirmesine rağmen Almanya başta olmak üzere diğer AB ülkeleri Libya'daki siyasi karmaşayı gerekçe göstererek destek vermemektedir. Türkiye ile yapılan anlaşmanın Balkan rotasını kapattığı gibi Libya üzerinden çizilen rotaların kapanmasını sağlayacak bir anlaşmanın imzalanması bu kapsamda Roma yönetiminin öncelik verdiği konulardan biridir.

AB ülkelerinden beklediği desteği bulamayan İtalya 2017 yılının Şubat ayında Trablus hükümeti ile arasında kapsamlı bir anlaşma gerçekleştirmiş ve İtalya'ya yönelik illegal göçün engellenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda 2017 yılında yapılan anlaşma ekseninde 700 civarında deniz ve hava unsurundan oluşacak bir askeri misyon gönderme kararı verilmiş ve İtalyan parlamentosunun onayına sunulmuştur. Commandante Borsini isimli askeri gemiyi Libya açıklarına gönderen Roma yönetimi, sınır ötesi suç ve göçü durdurma amacıyla Libya Sahil Güvenlik güçlerine destek vermeyi kabul etmiştir. Tobruk hükümeti ise bu karara tepki göstermiş, yapılan anlaşmanın Libya'nın içişlerine askeri müdahale anlamı taşıdığı belirtilmiştir.

2017'de İtalya ile Trablus hükümeti arasında imzalanan "Memorandum of Understanding" anlaşması ile sahil güvenlik birimleri arasındaki anlaşmanın yanı sıra Libya'da birçok gözlem noktası ve barınma evleri kurulmuştur. Mültecilere yönelik oluşturulan bu noktalar Libyalılar tarafından kontrol ve idare

edilirken İtalya hükümeti tarafından fonlanmaktadır. 2016'da 181 bin mülteci Libya'dan İtalya'ya geçiş yaparken bu sayı 2017'de 119 bin'e, 2018 yılında ise 23 bine düşmüştür. Söz konusu düşüşte ise Şubat ayında imzalanan ve Libya sahil güvenliğinin fonlanması ve eğitilmesini öngören 236 milyon avroluk anlaşmanın oldukça etkili olduğu belirtilmektedir.¹⁶

TABLO 1: LIBYA'DAN İTALYA'YA GEÇEN MÜLTECI SAYISI	
Yıl	Göçmen Sayısı
2014	170.100
2015	153.842
2016	181.436
2017	119.369
2018	23.370

Kaynak: Migration Through The Mediterranean: Mapping the EU Response, https://www.ecfr.eu/specials/mapping_migration, (Erişim Tarihi: 8 Ocak 2020).

İtalya'nın Libya kaynaklı düzensiz göçü engellemek ve soruna çözüm bulmak için illegal aktörlerle de görüşmekten imtina etmediği ifade edilmelidir. 2017'nin Haziran ayında BM Güvenlik Konseyi tarafından yayınlanan raporda¹⁷ İtalyan yetkililerin Libya'daki kaçakçılık faaliyetlerini yürüttüğü ve mülteci botlarını ateşli silahlarla batırdığı tespit edilen Bija isimli şahısla görüşmesi bu kapsamda oldukça tepki toplamıştır. Bija'nın 2015 yılından itibaren Trablus'un batısındaki ve Tunus sınırındaki kaçakçılık faaliyetlerini yürüttüğü ifade edilmektedir. Bu kapsamda Roma ile Trablus arasında yasadışı göç ve insan kaçakçılığının önlenmesi için imzalanan "Memorandum of Understanding" anlaşmasının imzalanmasına "Libyalı kriminal" olarak nitelendirilen Bija'nın da katılması oldukça ilginçtir.¹⁸

16. "Italy Is Paying Libya To Intercept Migrants On The Mediterranean", *Praxis Center*, 11 Ekim 2019.

17. "United Nations Security Council Report: Panel of Experts on Libya Established Pursuant to Resolution 1973 (2011) Addressed to the President of the Security Council", S/2017/466, 1 Haziran 2017.

18. "Human Trafficker was at Meeting in Italy to Discuss Libya Migration", *The Guardian*, 4 Ekim 2019.

İTALYA İLE FRANSA ARASINDAKİ ANLAŞMAZLIK

İtalya'nın Libya meselesi özelinde Fransa ile önemli oranda yaşadığı ayrışmaya da değinilmesi gerekmektedir. İtalyan hükümeti istikrarsızlığa sürüklenen ve düzensiz göçün kaynağı haline gelen Libya'nın mevcut durumundan 2011'de Kaddafi'nin devrilmesi sürecinde aktif rol oynayan Fransa'yı sorumlu tutmaktadır. Gerek hükümet temsilcilerinin gerekse medya kuruluşlarının Libya krizi özelinde Fransa'ya yönelik oldukça eleştirel bir tutum sergilediği görülmektedir. Roma hükümeti tarafından Libya'nın geldiği noktadan sorumlu olması ve düzensiz göç konusunda hiçbir şey yapmaması sebebiyle Fransa'ya sert eleştiriler yöneltilirken, tek taraflı hareket ederek çeşitli ara buluculuk girişimlerinde bulunması, Hafter yönetimini desteklemesi ve İtalya'nın rolünü önemsememesi de başlıca sorunları oluşturmaktadır. Bu yönüyle Fransa'ya yönelik İtalya kaynaklı rahatsızlığın temelinde Libya'nın geldiği noktanın müsebbibi olmasının yanı sıra mülteciler konusunda elini taşın altına koymaması, İtalya'yı dışlayarak arabuluculuğa soyunması ve Hafter yanlısı tek taraflı politika izleyerek Libya'nın istikrarsızlığının sürmesine katkı sağlaması yatmaktadır.

Roma hükümeti Libya'nın insan ve silah ticaretinin merkezi haline gelmesi ve terör üreten istikrarsız bir yapıya dönüşmesindeki rolü nedeniyle Fransa'nın ortaya çıkan sorunlarda daha fazla inisiyatif alması gerektiğini düşünmektedir. Fakat Fransa sorunun çözümü ya da düzensiz göçle mücadele etmek yerine Halife Haftar hükümetini destekleyerek sorunun bir parçası haline gelmeyi tercih etmektedir. Düzensiz göçle mücadeleye yeterince destek vermemesi sert tepkilere sebep olurken¹⁹ İtalya Başbakan Yardımcısı Luigi Di Maio'nun "Bugün Afrika ülkelerinden insanların göç

19. 2018'in Haziran ayında 629 kaçak göçmeni taşıyan Sos Mediterranean isimli sivil toplum kuruluşu gemisine İtalya'nın limana yanaşma izni vermemesine Fransa Cumhurbaşkanı Macron tepki göstermiş, İtalya Başbakanlık Ofisi ise "göç meselesinde her zaman sırtını dönmüş ülkelere riyakar dersler almayı kabul edemez" şeklinde bir açıklama yapmıştır. Bkz. "İtalya'da Fransa'nın Roma Büyükelçisi Dışişlerine Çağrıldı", *Anadolu Ajansı*, 13 Haziran 2018.

etmesi, Fransa gibi ülkelerin Afrika'yı sömürmekten vazgeçmemesinden kaynaklanıyor" şeklindeki ifadeleri iki ülkenin arasındaki gerilimin boyutunu gösterir niteliktedir.²⁰ Benzer şekilde dönemin Başbakan Yardımcısı Matteo Salvini de "Sadece petrol çıkarlarını önemsedığı için Libya'nın istikrara kavuşması konusunda Fransa'nın herhangi bir ilgisi ve adımı görünmüyor" şeklinde ifadeler kullanmış ve Afrika kıtasındaki refahı kendisine aktarmanın yolunu aradığı gerekçesiyle Fransa'yı suçlamıştır.²¹

Fransa ile yaşanan gerginliğin bir boyutunu da enerji oluşturmaktadır. Haftar hükümetinin yönettiği LNA'da Fransız Total firmasının yer alması bu bakımdan oldukça ilginçtir. Fransa'nın Libya petrollerinden pay istemesi ve bu kapsamda Hafter'e destek vermesi İtalya ile arasındaki gerginliğin önemli parametrelerinden biridir.²² Zira Hafter'in çöldeki petrol rezervleri ile Sirte Körfezindeki boru hatlarını kontrol altına almaya çalışması,²³ Libya'daki çatışmaların içeriği ile ilgili önemli bir mesaj vermektedir.

Fransa'nın ayrıca BM temsilcisi Ghassan Salamé'yi devre dışı bırakarak Libya özelinde yürüttüğü diplomasi girişimleri de "İtalya'nın dışlanması" olarak yorumlanmakta ve Roma hükümeti tarafından tepki görmektedir. İtalya'da önde gelen medya temsilcileri de Fransa'nın Libya kaynaklı düzensiz göçmenleri kabul etme konusunda isteksiz olduğunu ama sorumlusu olduğu Libya krizinde bütün rolü üstlenmek istediği şeklinde eleştiriler yönelmişlerdir. Dışişleri Bakanı Angelino Alfano da Libya'da çok fazla girişim ve arabulucu olduğunu, bu çabaların birleştirilerek yönetiminin Salamé'ye bırakılması gerektiğini, herkesin kendi çıkarını gözeterek BM'nin meşruiyetine zarar vermemesi gerektiğini belirterek Fransa'ya yönelik eleştiriler yöneltmiştir.

20. Mücahid Durmaz, "Libya: Fransa-İtalya Rekabetinde Son Raunt", *Yeni Şafak*, 26 Şubat 2019.

21. "Matteo Salvini Accuses France of 'Stealing' Africa's Wealth", *Financial Times*, 22 Ocak 2019.

22. Marianne Arens, "Libya'da Fransa ile İtalya Arasında Vekil Savaşı", *Wsws.org*, 1 Mart 2019.

23. "Libya'da İç Savaş Yeniden Tırmanıyor", *Eurotopics*, 15 Nisan 2019.

TÜRKİYE-LİBYA ANLAŞMASI VE İTALYA'NIN TUTUMU

Libya'da sorunun diplomatik yollarla çözülmesi gerektiğini dile getiren İtalya, Türkiye ile Libya arasında imzalanan deniz yetki alanlarının sınırlandırılması ile ilgili mutabakatı eleştirmektedir. *La Stampa* gazetesi İtalyan Dışişleri Bakanı'nın 10 Aralık 2019 tarihinde UMH Başkanı Fayiz Serrac ile Trablus'ta görüşme gerçekleştirdiğini ve bu görüşmede İtalyan ekibinin Türkiye'nin gerçekleştirebileceği bir askeri müdahaleyi engelleme ve deniz yetki alanlarıyla ilgili imzalanan anlaşmayı sonlandırma çağrısı yaptığını belirtmiştir.²⁴

Türkiye'nin Libya ile gerçekleştirdiği deniz yetki alanlarını sınırlandırma anlaşması, başta İsrail, Yunanistan, G. Kıbrıs olmak üzere İtalya'yı da olumsuz etkilemiştir. Zira Doğu Akdeniz gazını Avrupa'ya ulaştırması planlanan Eastmed boru hattının Yunanistan'dan İtalya'ya uzatılması ve orada sona ermesi planlanmaktadır. Bu yönüyle yapılan anlaşma ile İtalya üzerinden Avrupa doğal gaz şebekesine verilmesi planlanan Doğu Akdeniz gazının akıbetinin ne olacağı büyük bir soru işareti haline gelmiştir. Her ne kadar İtalya 2 Ocak 2020'de imzalanan Eastmed boru hattı projesini hazır olmadığı ve daha sonra imzalayacağı gerekçesiyle imzalamasa²⁵ ve Başbakan Giuseppe'nin Yunan tezlerine mesafeli olduğu belirtilse²⁶ de Doğu Akdeniz gazının Avrupa'ya ulaştırılmasında İtalya kilit role sahiptir. Bu bakımdan Türkiye ile Libya arasında imzalanan anlaşmaya itiraz ettiği görülmektedir.

Libya'nın Türkiye'den askeri destek istemesi ve Türkiye'nin Libya'ya yönelik tezkere kararı vermesine de İtalya kanadından destek verilmemektedir. Başbakan Giuseppe Conte 20 Aralık 2019 tarihinde Cumhurbaşkanı Erdoğan ile "uzun ve detaylı" olarak nitelendirilen bir telefon görüşmesi gerçekleştirmiştir. İtalya Başbakanlık Basın Ofisi'nden yapılan açıklamada bu görüşmede Conte'nin Türkiye'nin Libya'ya asker

24. "Türkiye'nin Libya'ya Olası Askeri Müdahalesi İtalya'yı Gerdi", *Dünya Bülteni*, 19 Aralık 2019.

25. "Italy Fully Backs EastMed", *Ekathimerini*, 1 Ocak 2020.

26. "Libya Mutabakatı Panik Yarattı", *Aydınlık*, 1 Aralık 2019.

gönderme planının iyice düşünülmesi gerektiğini ifade ederek Türkiye'nin askeri müdahaleden kaçınması çağrısı yaptığı belirtilmiştir.²⁷ Müdahalenin sahadaki güçler arasında denge kurmaya yardımcı olmayacağını, aksine askeri gerilime yol açacağını dile getiren Conte bu kapsamda İtalya'nın Berlin girişimini desteklediğini belirtmiştir. Eski Başbakan Yardımcısı ve aşırı sağcı İtalyan Ligi Partisi lideri Matteo Salvini ise Türkiye'nin Libya'ya yönelik hamlesini "Türkler bizi aldattı. Biz bir numaraydık, artık Libya'da bir rolümüz yok" ifadeleri kullanarak hem Türkiye'nin tezkere kararını hem de İtalya'nın dış politikasını eleştirmiştir.²⁸

Türkiye'nin ateşkes konusunda Rusya ile anlaşmasının akabinde ise İtalya soruna yönelik daha angaje bir politika izlemiş ve Türkiye ile yakın diyalog kurmuştur. Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu ile İtalyan Dışişleri Bakanı Di Maio görüşmelerinde Türkiye, İtalya ve Rusya arasında üçlü bir mekanizma oluşturulması niyeti ortaya konmuştur.²⁹ Di Maio'nun ayrıca kalıcı ateşkesin sağlanması ve Berlin Konferansının başarılı olması için iki ülkenin çabalarını sürdüreceğini belirtmesi oldukça önemlidir. Ayrıca İtalya'nın Mısır'da yapılan Libya görüşmelerinde sonuç bildirgesinin "çok dengesiz" olduğu ve Türkiye'ye karşı tutumun yumuşatılması gerektiği gerekçesiyle imzalamaması³⁰ da İtalya ile Türkiye'nin Libya özelinde yakınlaşmaya başladığı şeklinde yorumlanmıştır. Özellikle 13 Ocak'ta İtalya Başbakanı Conte'nin Cumhurbaşkanı Erdoğan ile görüşmek için Türkiye'ye gelmesi ve iki liderin 1,5 saat görüşmesi, iki aktörün Libya'da birlikte hareket edeceğinin işareti olarak görülmüştür. Görüşme sonrası yapılan ortak basın açıklamasında özellikle ateşkes sonrası siyasal çözümün sağlanması konusunda gereken iradenin gösterilmesi ve bu konuda Berlin sürecinin işaret edilmesi oldukça önemlidir.

27. "Conte to Contact Erdogan over Libya", Ansa World, 13 Aralık 2019.

28. "İtalya Ligi Partisi Lideri Matteo Salvini: Türkler Bizi Aldattı", Timetürk, 3 Ocak 2020.

29. "Libya'da Ateşkes: İtalya, Türkiye ve Rusya'nın da Dahil Olacağı Üçlü Mekanizma Kurulmasını Önerdi", BBC Türkçe, 12 Ocak 2020.

30. "İtalya Mısır'daki Libya Toplantısının Sonuç Bildirisine İmza Atmadı", Anadolu Ajansı, 8 Ocak 2020.

SONUÇ YERİNE: LİBYA'DA TÜRK-İTALYAN İŞ BİRLİĞİ MÜMKÜN MÜ?

Batılı ülkelerin Trablus'taki BM destekli Başkanlık Konseyi'ne yönelik desteklerini sonlandırarak desteklerini doğudaki Halife Hafter'e çevirip çevirmeyeceklerine dair medyada spekülasyon tartışmalar zaman zaman gündeme gelmektedir. Bu kapsamda İtalya'nın da politikasının hangi yöne doğru evrileceği büyük soru işaretlerini beraberinde getirmektedir. Türkiye'nin Libya tezkeresiyle Libya sorununun sahada Trablus hükümetine önemli bir askeri ve diplomatik destek kazandırdığı açıktır. Çeşitli medya organlarında Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun İtalyan Dışişleri Bakanıyla bir hafta içinde üç kez görüşme gerçekleştirmesi yer almış, bu durum Türkiye ile İtalya'nın süreç içerisinde diyalog halinde oldukları şeklinde yorumlanmıştır.

Türkiye'nin Suriye meselesinde yaşadığı hassasiyetlerin ve endişelerin benzerini İtalya, Libya için yaşamaktadır. İki ülke de söz konusu bölgesel krizlerin üretmiş olduğu düzensiz göç ile mücadele etmekte, mültecilerin sebep olduğu ekonomik, toplumsal ve siyasal sorunlara çözüm üretmeye çalışmaktadır. Bu yönüyle gerek Suriye meselesinde gerek Libya meselesinde Türkiye ile İtalya'nın birlikte çalışma imkanlarının mevcut olduğunun tam bu noktada altı çizilmelidir.

Mülteciler meselesi özelinde BM'nin raporlarına da yansıyan Libya'daki mülteci merkezlerinin sahip olduğu kötü şartların, Türkiye'nin bu konudaki tecrübesinden faydalanılması durumunda kısa sürede iyileştirilmesi fırsatı bulunmaktadır. Kamplarda gıda ve su kirliliği, sağlıksız ortam, dengesiz beslenme ve bu durumun yol açtığı sağlık sorunları basına yansımıştır. Türkiye'nin Libya tezkeresi sonrası oluşacak yeni durumda Türkiye'nin Suriyeli mültecilere yönelik tecrübesiyle bu merkezlerdeki durumun iyileştirilmesi ve bu görevin sivil toplum örgütlerine verilmesi hem İtalya'ya yönelik yasadışı göç üzerinde etkili olacak hem de raporlara da yansıyan kamplardaki insan hakları ihlalleri dolayısıyla gelecekte İtalya'nın başının ağrımamasının önüne geçilebilecektir. Umberto De Giovannangeli'nin 800 bin civarında göçmenin Libya'dan

İtalya'ya geçmek için çabaladığını belirtmesi, durumun vahametini ortaya koyarken İtalya'nın göçle mücadele konusunda yalnızca UMH ile değil Türkiye gibi sahada etkili hale gelecek olan aktörlerle de iş birliği yapmak durumunda kalacağını göstermektedir.

Diğer bir açıdan Türkiye ve İtalya'nın Trablus hükümetine vereceği somut destek ve siyasi çözümün sağlanmasında aktif diplomasi yürütülmesi, Fransa'nın Hafter hükümetine desteğini dengeleyebileceği gibi İtalya'ya da Libya özelinde yeniden etkin aktör olma konumunu kazandıracaktır. Trablus hükümetinin devrilmesi Kuzey Afrika'daki mevcut Fransız hegemonyasının Libya'da da tesis edilmesine sebep olabileceği gibi bu durumun İtalya'nın uzun yıllardır Libya'da koruduğu ekonomik ve siyasi çıkarlarının tehlikeye girmesini beraberinde getireceği açıktır. AB'nin etkin bir politika oluşturamadığı ve Fransa gibi aktörlerin kendi yol haritalarını hayata geçirmeye çalıştığı Libya meselesinde İtalya'nın sahada iş birliği yapacağı aktörleri net bir şekilde belirlemesi gerekmektedir. Zira İtalya'nın Libya'da ne istediğinin ve kiminle çalıştığının belli olmadığı İtal-

yan medyasında da yer almakta, bu durumun ise İtalya'nın kaderini başka ülkelerin ellerine bırakmasına sebep olduğu ifade edilmektedir.³¹

Fransa'nın sorunun çözümü ve istikrar için uğraşmaktan vazgeçerek ve doğrudan pozisyon alarak Haliife Hafter yönetimine destek vermesi, Roma hükümeti tarafından da eleştirilmekte fakat Fransa'nın yürüttüğü politikadan geri dönüş gerçekleştirmesi şu aşamada mümkün görünmemektedir. Fransa'nın soruna yüksek derecede angaje olarak tek taraflı bir politika izlemesi, Türkiye ile İtalya'yı da birbirine yaklaştırma imkanını ortaya çıkarmıştır. İtalya'nın Türkiye ile birlikte hareket ederek Trablus hükümetinin yanında yer alması ve yürütülecek diplomatik çözümü desteklemesi, İtalya'nın hem UMH hükümetiyle yasadışı göçe yönelik yaptığı sahil güvenlik anlaşmalarını ve ENI şirketinin sahip olduğu hakları güvenceye alacak, hem de Fransa'nın meşru olmayan Hafter yönetimi üzerinden tek taraflı olarak Libya'nın hamiliğine soyunma politikasını engelleyecektir.

31. "L'Italia in Libia Con Chi Sta? Il Commento di Negri", Start Magazine, 3 Ocak 2020.